

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia ad Didacticam Biologiae Pertinentia I (2011)

SYLWETKA ZAWODOWA I PUBLIKACJE PROFESORA WIESŁAWA STAWIŃSKIEGO

Elżbieta Zębalska

Prof. zw. dr hab. Wiesław Stawiński – nauczyciel i dydaktyk biologii

Nauczyciele biologii, znając główne etapy rozwoju dydaktyki biologii i ochrony przyrody w Polsce i na całym świecie oraz historię nauczania tych przedmiotów powinni świadomie dążyć do unowocześnienia swej pracy

W. Stawiński 2006

Profesor zw. dr hab. Wiesław Stawiński pracę zawodową jako nauczyciel biologii rozpoczął w 1952 roku w Szkole Podstawowej i Liceum Ogólnokształcącym w Szopienicach, gdzie pracował do 1958 roku. W latach 1958–1967 pracował w Liceum Ogólnokształcącym im. M. Kopernika w Bielsku-Białej. Dowodem na zaangażowanie Profesora w pracę zawodową jest wypowiedź Jego ucznia K. Jędrzejko (1998, „Wiadomości Botaniczne”):

Profesor jako nauczyciel był bardzo skrupulatny i obiektywny w ocenie wiedzy ucznia. Nie bał się również oddać w ręce uczniów mikroskopów, dzięki czemu lekcje tematyczne związane z mikroskopowaniem należały do najciekawszych. Interesowały nawet tych, których wcześniej nie fascynowały zagadnienia przyrodnicze. Nie dziwi zatem, iż liczna grupa uczniów Profesora – absolwentów naszej szkoły – wybrała jako kierunek swych studiów medycynę, biologię, weterynarię lub rolnictwo.

Od początku swej pracy Pan Profesor dążył do poszerzenia swych umiejętności zawodowych, a także umiejętności innych nauczycieli. Pełnił funkcję instruktora biologii przy Wojewódzkim Ośrodku Doskonalenia Kadr Oświatowych w Katowicach–Szopienicach (1953–1955), a następnie kierownika Sekcji Biologii w Okręgowym Ośrodku Metodycznym w Katowicach (1955–1967) oraz był członkiem Rady Naukowej Centralnego Ośrodka Metodycznego Sekcji Biologii i członkiem Komisji Programowej przy Ministerstwie Oświaty i Szkolnictwa Wyższego. Był autorem i inicjatorem szeregu artykułów w czasopismach, a także publikacji książkowych i materiałów dla nauczycieli, które przyczyniły się do modernizacji nauczania oraz procesu uczenia się uczniów. Opracowania służyły także jako jedna z możliwości wymiany doświadczeń pomiędzy czynnymi nauczycielami m.in. w zakresie doboru metod pracy, stosowanych środków dydaktycznych, organizacji procesu dydaktycznego i sposobów jego kontroli. Profesor w tym czasie był organizatorem szeregu konferencji metodycznych dla nauczycieli, których celem było przede wszystkim zwrócenie uwagi na wzrost efektywności kształcenia, a także doskonalenie wiedzy nauczycieli

w zakresie treści biologicznych ze szczególnym uwzględnieniem nowych kierunków w badaniach biologicznych. Przez wiele lat prowadził zajęcia dydaktyczne w Studium Nauczycielskim w Katowicach. Jako nauczyciel uzyskał stopień doktora nauk przyrodniczych na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie na podstawie rozprawy doktorskiej pt. „Występowanie gatunków z rodzaju *Phacus* w różnych siedliskach w okolicy Bielska-Białej” (1965)

W 1967 Pan Profesor rozpoczął pracę w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie na kierunku Biologia. Początkowo na stanowisku starszego wykładowcy, od roku 1970 docenta etatowego, a następnie profesora nadzwyczajnego (1994) i zwyczajnego (1996). Stopień naukowy doktora habilitowanego nadała Profesorowi Rada Naukowa Uniwersytetu im. M. Lutra w Halle na podstawie rozprawy habilitacyjnej pt. „Teoretyczne i empiryczne badania nad kształtowaniem laboratoryjnego nauczania biologii w szkołach ogólnokształcących” (1979). Profesor Stawiński był wieloletnim kierownikiem Zakładu Dydaktyki Biologii, a także pełnił funkcje zastępcy dyrektora Instytutu Biologii, prodziekana Wydziału Geograficzno-Biologicznego, był członkiem Senatu Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie. Był organizatorem i kierownikiem zaocznych studiów doktoranckich przy Instytucie Biologii. Na studiach tych prowadził wykłady i seminaria, w tym doktoranckie z dydaktyki biologii.

Podjęmowane przez Pana Profesora prace z zakresu dydaktyki biologii charakteryzują się wielokierunkowością. W kręgu Jego zainteresowań mieszczą się zagadnienia dotyczące edukacji biologicznej, środowiskowej, zdrowotnej i przyrodniczej na różnych szczeblach szkolnych (podstawowym, gimnazjalnym, licealnym), a także obejmują dydaktykę szkoły wyższej i popularyzację problematyki przyrodniczej. Profesor kierował wieloma pracami nad programami nauczania szkoły podstawowej i ponadpodstawowej (gimnazjum i liceum) oraz wyższej (plany nauczania na kierunku Biologia oraz programy nauczania na studia dzienne, zaoczne, podyplomowe i doktoranckie z dydaktyki biologii). Zespół pracowników Profesora z Zakładu Dydaktyki Biologii uczestniczył w badaniach resortowych nad strukturą i funkcjonalnością programów nauczania biologii (kl. 4–6) oraz warunkami ich realizacji prowadzonych przez Instytut Programów Szkolnych w Warszawie (1975–1990). Był współautorem podręczników do programu nauczania dla ośmioletniej szkoły podstawowej (klasa 5 i 6). W Zakładzie Dydaktyki Biologii również opracowano pod kierunkiem Profesora programy do zreformowanego systemu oświaty szkoły polskiej (1999) – dla szkoły podstawowej (klasy 4–6) (2000) i gimnazjum (I–III) (2000) i liceum ogólnokształcącego (2002). Pan Profesor inspirował pracowników do czynnego udziału w opracowywaniu podręczników szkolnych (przyroda – szkoła podstawowa, biologia – gimnazjum), a także poradników metodycznych i zeszytów ćwiczeń do poszczególnych klas. Z prowadzonych badań nad programami i podręcznikami powstało z Jego inicjatywy wiele opracowań, w których zawarto wyniki i dokonano ich interpretacji („Prace z Dydaktyki Biologii”).

W 1989 roku prowadzono w Zakładzie Dydaktyki Biologii pod kierunkiem Profesora badania w ramach problemu węzłowego RP III 30 MOiW „Unowocześnienie procesu dydaktycznego. Model dydaktyk szczegółowych” (1989–1992). Badania te dotyczyły m.in. celów nauczania, treści kształcenia, dydaktycznej transformacji, celów kształcenia zawodowego, kształtowania umiejętności uczniów i nauczycieli,

motywacji wyboru i wykonywania zawodu nauczyciela, a także prac nad bibliografią z dydaktyki biologii. Wyniki z tych badań przedstawiono w cyklu prac zbiorowych „Problemy badawcze dydaktyki biologii” pod Jego redakcją. Zamieszczono tam również syntezę z badań, prace kompilacyjne, rozważania metodologiczne i terminologiczne.

W prace prowadzone nad programami, podręcznikami oraz w ramach problemu węzłowego byli zaangażowani dydaktycy biologii z różnych ośrodków uniwersyteckich z całej Polski. Rezultaty uzyskane inspirowały pracowników Zakładów Dydaktyki Biologii do dalszych badań i miały niewątpliwie wpływ na ich dalszy rozwój naukowy zarówno w zakresie doskonalenia warsztatu metodologicznego, sposobu organizacji badań, także interpretacji i prezentowania wyników. Wyniki badań przyczyniły się również do rozwoju teorii programów i podręczników szkolnych i ich obudowy dydaktycznej.

Poza wyżej wymienionymi zagadnieniami w kręgu zainteresowań Pana Profesora znalazły się również m.in. takie problemy, jak:

- Terminologia i metodologia badań z dydaktyki biologii,
- Dydaktyka jako nauka i przedmiot studiów,
- Modernizacja kształcenia biologicznego na różnych poziomach edukacji,
- Laboratoryjne nauczanie biologii,
- Zagadnienia dotyczące percepcji i rozumienia treści biologicznych oraz motywacji uczenia się biologii,
- Proces kształtowania umiejętności biologicznych i biologiczno-dydaktycznych,
- Rozwój zainteresowań uczniów,
- Wychowawcze aspekty nauczania przyrody, biologii i edukacji środowiskowej oraz zdrowotnej (w tym zagadnienia bioetyki i ekoetyki w kształtowaniu postaw uczniów i ich świadomości ekologicznej),
- Planowanie, organizacja i znaczenie zajęć terenowych w procesie kształcenia,
- Wymagania i wyniki osiągnięte przez uczniów, a także sposoby ich kontroli.

Znaczna część prac opublikowanych przez Pana Profesora oparta jest na wynikach badań prowadzonych przez polskich i zagranicznych dydaktyków biologii oraz nauczycieli. Prace te cechują się bardzo dużą użytecznością i są wykorzystywane w trakcie realizacji materiału programowego opracowywanego w szkole podstawowej, gimnazjum i liceum.

Na szczególnie podkreślenie zasługują takie opracowania, jak np.:

- *Obserwacje i doświadczenia w nauczaniu biologii: Fizjologia roślin* (1988), *Fizjologia zwierząt* (1992), *Ekologia i ochrona środowiska* (1993),
- *Materiały pomocnicze do nauczania biologii w klasie III liceum ogólnokształcącego* (1970),
- *Pracownia biologiczna w szkole ogólnokształcącej* (1992),
- *Jak samodzielnie poznawać przyrodę* (1992).

Profesor jest również autorem i współautorem opracowań książkowych dla studentów przyszłych nauczycieli biologii, a także czynnych nauczycieli, np.:

- *Problemy laboratoryjnego nauczania w szkole ogólnokształcącej* (1978),
- *Zarys dydaktyki biologii* (1985),
- *Podstawy nauczania środowiska przyrodniczego* (1993),
- *Główne nurty rozwoju dydaktyki biologii* (1992),
- *Dydaktyka biologii i ochrony środowiska* (2000).

Zainteresowania Profesora Stawińskiego dotyczą również popularyzacji wiedzy przyrodniczej, czego dowodem jest np. opracowanie *Turystyka wobec problemów ochrony przyrody i środowiska* (2006). Pozycje te są wykorzystywane w trakcie przygotowania i prowadzenia zajęć z dydaktyki biologii. Uwierniają prace studentów na opanowanie zawodowych, przedmiotowo-dydaktycznych wiadomości i umiejętności oraz samokształcenie. W tym celu zamieszczone są w nich wykazy literatury oraz zestawy zadań.

Pan Profesor jest także autorem wielu artykułów w czasopismach, z których korzystają czynni nauczyciele przyrody biologii oraz studenci w celu udoskonalania pracy zawodowej. Najczęściej artykuły Profesora pojawiały się w następujących czasopismach: „Biologia w Szkole”, „Edukacja Biologiczna i Środowiskowa”, „Chrońmy przyrodę ojczystą”, „Wszechświat”, „Kwartalnik Pedagogiczny”, „Kosmos”.

Profesor Stawiński był członkiem kolegium redakcyjnego czasopisma „Biologia w Szkole” oraz „Chrońmy przyrodę ojczystą”, a obecnie jest w radzie programowej kwartalnika „Edukacja Biologiczna i Środowiskowa”.

Bogaty i znaczący dorobek naukowy Pana Profesora wyraża się bardzo dużą liczbą publikacji (360), obejmujących wyniki prowadzonych badań (sprawozdania, syntezy, metodologia badań). Wśród publikacji wyróżnić można artykuły przeglądowe, komunikaty, ekspertyzy, referaty z konferencji i seminariów krajowych i zagranicznych, materiały pokonferencyjne, prace monograficzne, odczyty, zbiory ćwiczeń, podręczniki szkolne dla uczniów, poradniki metodyczne, podręczniki akademickie. Przeważają prace indywidualne. Są też opracowania pod redakcją Profesora i prace współautorskie. Jest wśród nich wiele pozycji w językach obcych, np. niemieckim, angielskim, bułgarskim, japońskim, wydawanych przez znaczące wydawnictwa zagraniczne.

Z inicjatywy Profesora Wiesława Stawińskiego organizowano Seminaria z Dydaktyki Biologii oraz Konferencje Dydaktyków Szkół Wyższych. W seminariach uczestniczyli głównie dydaktycy biologii z różnych ośrodków uniwersyteckich, a także nauczyciele biologii interesujący się problemami dydaktycznymi. Natomiast uczestnikami konferencji byli głównie dydaktycy biologii, ponieważ problematyka tam poruszana dotyczyła przede wszystkim dydaktyki szkoły wyższej. Zarówno w seminariach jak i konferencjach brali czynny udział dydaktycy biologii z różnych ośrodków zagranicznych. Seminaria i konferencje cieszyły się dużą popularnością i stanowiły miejsce do wymiany doświadczeń i dyskusji nad problemami związanymi z kształceniem na różnych szczeblach. Z kolejnych spotkań opracowywano materiały, które wydawane były najczęściej pod redakcją Profesora. Troską Pana Profesora i uczestników konferencji było stworzenie przez władze ministerialne możliwości uzyskiwania stopnia doktora habilitowanego z dydaktyki biologii w Polsce. Dlatego często stanowiło to postulat, który kierowano do władz oświatowych.

Profesor uczestniczył w bardzo wielu konferencjach zagranicznych, stąd też nawiązywał ściśle kontakty z uniwersytetami w Niemczech, Szwajcarii, Czechosłowacji, Bułgarii, Japonii, RPA, Izraelu, Szwecji, Austrii. Miały one istotny wpływ na wprowadzanie nowych tendencji do badań z dydaktyki biologii, pozwalały też na porównywanie prowadzonych badań i uzyskiwanych wyników. Dzięki kontaktom krajowym i zagranicznym Profesor zgromadził największy w kraju zbiór literatury naukowej z dydaktyki biologii i metodyki nauczania biologii, który przekazał do Zakładu Dydaktyki Biologii Instytutu Biologii w Krakowie.

Od roku 1950 Profesor Wiesław Stawiński należy do Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. M. Kopernika, w którym pełnił szereg funkcji, jest członkiem Zarządu Głównego tego Towarzystwa. Był inicjatorem organizacji Społecznego Ogólnopolskiego Komitetu Dydaktyków Biologii i jego przewodniczącym, a następnie Sekcji Dydaktyki Biologii przy Zarządzie Głównym Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. M. Kopernika. Jest jednym z organizatorów Olimpiady Biologicznej i członkiem jej Komitetu Głównego. Był członkiem Głównej Komisji przy Centralnym Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli (Warszawa) do spraw Kwalifikacji Zawodowych Nauczycieli. Pełnił funkcję przewodniczącego zespołu biologii w Międzywojewódzkiej Komisji Kwalifikacyjnej Stopni Specjalizacji Zawodowej Nauczycieli przy Wojewódzkim Ośrodku Metodycznym w Krakowie, w Bielsku Białej oraz Tarnowie. Wiele lat współpracował z Sekcją Biologii Szkolnej Towarzystwa Biologicznego Niemieckiej Republiki Demokratycznej oraz z Sekcją Dydaktyki Przedmiotowej Niemieckiego Towarzystwa Biologicznego. Był aktywnym członkiem Komisji Wychowania Międzynarodowej Unii Ochrony Przyrody i Jej Zasobów, a także jej Komitetu Wschodnioeuropejskiego. Brał udział w pracach Komisji Edukacji Biologicznej przy Międzynarodowej Unii Nauk Biologicznych. Był członkiem Zarządu Międzynarodowego Towarzystwa ds. Nauczania Przedmiotów Przyrodniczych i Technicznych IOSTE (International Organization for Science and Technology Education) oraz jej przedstawicielem na kraje Europy Środkowej i Wschodniej. W 1995 roku został zaproszony do współpracy w Międzynarodowym Zespole nad Białą Kartą Edukacji Przyrodniczej w Europie. Wynikiem było opracowanie uwag do ogólnopolskiego projektu tej karty oraz projekt Białej Karty Edukacji Przyrodniczej w Polsce.

Profesor Wiesław Stawiński był promotorem 23 prac doktorskich. Recenzował rozprawy doktorskie dydaktyków polskich i zagranicznych. Opracował recenzje prac habilitacyjnych (4), w tym 1 zagranicznej. Kierował stażami naukowymi polskich dydaktyków biologii i zagranicznych. Był opiekunem ponad 300 prac magisterskich. Jest laureatem wielu nagród, w tym ministerialnych, Rektora Wyższej Szkoły Pedagogicznej i Akademii Pedagogicznej w Krakowie. Został uhonorowany wieloma odznaczeniami państwowymi i resortowymi, w tym Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski i Medalem Komisji Edukacji Narodowej. Został również odznaczony Orderem Treviranusa (Salzburg 1999), Złotą Odznaką Olimpiady Biologicznej (1979) i Złotą Odznaką Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. M. Kopernika (1980).

Dorobek Profesora Wiesława Stawińskiego zyskał ogólne uznanie dydaktyków biologii w kraju i za granicą. Wykształcił wielu nauczycieli i dydaktyków biologii i stworzył szkołę dydaktyki biologii. Swoim wychowankom przekazywał takie cechy osobowości, jak pracowitość, systematyczność, sprawiedliwość, odpowiedzialność, rozważa, zaangażowanie, potrzebę stałego dokształcania się, dążenie do podnoszenia efektywności działań dydaktycznych oraz życzliwość. Zwracał często uwagę na moralne aspekty zawodu nauczyciela.

Profesor Stawiński do dziś jest żywo zainteresowany prowadzonymi w Zakładzie przez siebie stworzonym losem swoich pracowników i w miarę możliwości chętnie uczestniczy w pracach badawczych. Zawsze można liczyć na głos doradcy Pana Profesora i konkretne uwagi na temat podejmowanych działań.